

SHARON MAAS

FIICA LUTIERULUI

Traducere din limba engleză și note de
CARMEN ION

CORINT
FICTION

1

— **C**um aş putea să îmi înghesui toată viața într-o valiză? Vocea lui Sarah se frânge; e aproape un bocet. Lacrimile pe care încearcă să le țină în frâu îi înțepă ochii. Îi închide strâns pentru a-și aduna forțele, după care îi deschide din nou și își privește aprig tatăl, hotărâtă.

— N-o să vă părăsesc, Papa.

Celelalte fete s-au dus deja la culcare; în mica încăpere de la etaj pe care ei o numesc salon, lungă și îngustă, așa cum este toată casa, nu se află decât Sarah cu părinții. Mama, care stă lângă ea, pe canapeaua cu spetează tare, își așază o mână pe genunchiului fetei, și este de ajuns. Sarah izbucnește în hohote de plâns și își aruncă brațele în jurul ei, iar Leah o strânge la piept și o mângâie pe spate, șoptindu-i vorbe alinătoare.

— N-o să vă părăsesc! Nu pot!

— E în regulă, scumpa mea. Nu e decât o măsură de precauție. Vom fi din nou cu toții împreună, curând.

— Ar trebui să nu ne despărțim! Să plecăm cu toții. Doar suntem o familie.

Acum Josef este cel care ia cuvântul. A terminat de acordat vioara, pe care o lasă cu grijă din mână și o așază cu dragoste în cutia de pe masa din salon.

— Trebuie să pleci, Sarah. Te vom urma și noi când vom putea. Altă cale nu există.

Însă și vocea lui se sparge. Se străduiește să ascundă ce simte: trebuie să fie curajos și puternic, de dragul lui Sarah, de dragul lui Leah. Numai el știe cât de distrus este în adâncul său.

Închide cutia viorii, se ridică și o pune deoparte. Nu își aduce niciodată munca sus, la etaj; își lasă uneltele și instrumentele la parter, în atelier – însă această jumătate de vioară este a lui Sofie, cea mai mică dintre fete. Își țin instrumentele proprii aici sus, în salon. Câte o vioară pentru fiecare fată, cinci de acum, că Sofie a început să învețe și ea să cânte, plus vioara lui prețioasă și violoncelul lui Leah. Un sextet de coarde, și Sofie. Deși acum nu mai cântă decât rareori împreună. Ar face prea mult zgomot și ar fi prea periculos. Și totuși, cum ai putea crede că o familie care cântă împreună într-o seară reprezintă un pericol? Doar e cea mai nevino-vată și mai plăcută ocupație de pe lume, nu-i așa? Până și nemții ar înțelege asta.

Numai că aceștia nu sunt nemți obișnuiți. Nu sunt nemți adevărați. Din 1940, de când au intrat mășăluind în Colmar, Josef și familia lui au înțeles foarte repede că de acum totul s-a schimbat. Totul, până și cele mai mărunte lucruri, cum ar fi limba pe care o vorbesc și numele pe care le poartă. Din punctul ăsta de vedere s-ar zice că au avut noroc: numele lor de familie este Mayer, unul tipic nemțesc, iar Josef e un nume deopotrivă german și evreiesc. Nici Sarah nu a trebuit să-și schimbe numele, care e, din fericire, franțuzesc, nemțesc și evreiesc. Dar Amélie, Thérèse, Manon și Sofie au fost obligate să și le schimbe.

Acum cele patru fiice mai mici ale familiei se numesc oficial Amelia, Tanja, Inge și Sigrid. Josef continuă însă să le

strige, în mod deliberat, pe numele lor reale. Iar Leah îl dojenește; ea folosește noile nume germane. Întotdeauna.

— Ar trebui să ne obișnuim cu ele, repetă ea întruna. Atât cât va dura. Pentru orice eventualitate.

— Pentru ce fel de eventualitate, mai exact? răspunde Josef. Crezi că o să ne trezim într-o bună zi cu o ceată de friți care să ne spargă ușa și să le întrebe pe fete, sub amenințarea puștii, cum le cheamă? Și ce limbă vorbesc?

„Câtă nesimțire!” se înfuriase el la început. Numele este fără îndoială lucrul cel mai intim pe care îl posedă o persoană; cum de îndrăznesc nemții să li-l ia? În ultima vreme a fost însă forțat să-și tempereze retorica și, în afara celor patru ziduri ale casei, nu aduce niciodată subiectul în discuție. Pentru că acum Josef știe – așa cum știu cu toții – că ar putea să-și piardă mult mai mult decât numele. În zilele acestea, când au început să circule în secret zvonuri despre ceea ce pierd evreii din Germania, a-ți pierde numele a devenit un fel de glumă.

Aici, în Alsacia, s-au înfășurat la început cu toții într-un soi de văl de automulțumire. Chiar dacă Hitler le anexase provincia, care era acum germană în loc de franceză, Alsacia mai fusese germană și înainte, și apoi franceză, și din nou germană, și din nou franceză, ca un băț predat într-o cursă de ștafetă. Cui îi păsa, atâta timp cât viața continua să se desfășoare la fel ca înainte? Acum germana a devenit limba oficială, în locul francezei. Josef le vorbește fluent pe ambele, la fel și soția sa; cât despre fete, care nu se născuseră în perioada când Germania stăpânise ultima dată Alsacia, ele au fost nevoite, la fel ca toți ceilalți copii din zonă, să învețe noua limbă, noile cuvinte pentru toate lucrurile. Și au învățat foarte repede, așa cum fac copiii. Iar acum sunt toate cinci bilingve.

Numele străzii a fost și el, desigur, schimbat, plăcuța fiind ruptă și îndepărtată, înlocuită cu una nouă: acum îi zice *Gerechtigkeitsgasse*, adică Aleea Justiției, și nu *rue des Géraniums*, un nume mult mai potrivit. Mica lor casă, la fel ca toate din șirul de clădiri alsaciene tradiționale, asimetrice și cu lemnărie aparentă, care flanchează aleea, este doar una dintre nenumăratele astfel de construcții care pe timpul verii au la ferestre jardiniere cu mușcate ce se revarsă în cascade de inflorescențe de un roșu aprins, îngrijite cu dragoste de Leah. Alte neveste așază ghivecele pline de flori în fața caselor și pe treptele scărilor ori fixate pe pereți. În zilele acestea, când steagurile și afișele cu svastică au împânzit orașul, această stradă lăaturalnică a scăpat cumva desfigurărilor provocate de noile reglementări: naziștii nu au dibuit-o, din câte se pare – nu încă, cel puțin –, așa că florile rămân atotstăpânitoare.

Unul dintre primele lucruri pe care naziștii le-au făcut după ce au intrat în oraș, pe 1 noiembrie 1940, a fost să-i deporteze pe toți evreii. Au fost îmbarcați în trenuri și transportați la Vichy, în așteptarea unei sorți incerte. Măcar nu au fost duși în Germania, au comentat localnicii. Și li se permisesse să ia cu ei o valiză cu obiecte personale și câte o sută de franci fiecare.

Josef Mayer refuzase însă să li se alăture, considerându-se apărat de numele său cu rezonanță cât se poate de nemțească, precum și de faptul că nu era un evreu practicant, nu mergea niciodată la sinagogă, nu avea decât puțini prieteni printre evreii din oraș și nu era decât un lutier din Colmar, fericit să-și câștige traiul din fabricarea de viori, să-și mențină casa în bună regulă, să-și plătească dărilor, să-și iubească nevasta și să-și crească ficele. Ce altceva și-ar mai

putea dori un bărbat și de ce l-ar băga în seamă naziștii? Îi lua în răs pe prietenii care îl sfătuiau să plece. Refuza să fugă. Unde ar fi putut să meargă? Viața lui era acolo. Atelierul lui era acolo, plin de cele mai alese instrumente, fiecare dintre ele unic în felul său, făcut de mână, de neînlocuit.

Era adevărat că și în anii de dinainte de război cererea de instrumente lucrate cu mare finețe scăzuse drastic, însă familia se descurcase. Josef avea o bună reputație și era cunoscut până în nord, la Strasbourg și până în est, la Freiburg, în Germania. Îi era absolut imposibil să o ia de la zero în cine știe ce țară îndepărtată, imposibil să-și ia cu el uneltele de mare precizie sau să le lase în urmă.

Așa încât se mulțumise să-și strângă familia în jurul său mai mult ca oricând și le sfătuisese pe soție și fiice să păstreze o prezență discretă în oraș, să stea în casă cât de mult posibil, să-și țină capetele plecate, iar viața avea să continue neabătută, exact la fel. Nici nu erau evrei propriu-zis. La urma urmei, ce era un evreu dacă nu un om ca oricare altul? Josef nu putea concepe că viața lui avea să se înrăutățească în Colmar, cu toate steagurile și afișele cu svastică și cu nemți mișunând peste tot. Își schimbase firma din vitrina atelierului, de la Lutierul Mayer la *Geigenbauer*¹ Mayer. Dovada asta de supunere nu era de ajuns?

Ei, nemții, nici că puteau pretinde mai mult.

¹ „Lutier” (în germ. în original).

Și totuși au pretins. Un an mai târziu, totul se schimbă. Poveștile venite dinspre Germania îi înghețau sângele în vene. Acea teribilă *Reichskristallnacht*¹ – să fie oare adevărat că naziștii devastaseră orașe și spărseseră vitrinele magazinelor deținute de evrei? Că evreii fuseseră obligați să poarte stele galbene în piept, că fuseseră alungați din casele lor, luați pe sus și duși Dumnezeu știe unde? Greu de crezut. La început, Josef a refuzat să dea crezare zvonurilor. Era de părere că prudența și tăcerea aveau să-i protejeze, la fel ca inofensivul nume Mayer.

— Țineți-vă capetele plecate. Nu discutați politică nicio dată, cu nimeni. Pierdeți-vă în mulțime, le-a spus el fetelor, și pentru o vreme tactica funcționase.

Colmar era de acum, în mod oficial, *Judenrein*, eliberat de evrei. Nimeni nu aflase de situația lor.

Până când...

¹ Noaptea de Cristal se referă la pogromul din noiembrie 1938, când casele și sinagogile evreilor din Germania și Austria au fost devastate, iar străzile au fost acoperite cu cioburi de la geamurile sparte (de unde și denumirea), câteva sute de oameni fiind uciși în bătaie și alți aproximativ 30 000 duși în lagăre de concentrare (n. red).

Până când, într-o dimineață devreme, cu puțin timp în urmă, Josef s-a trezit în zgomot de sticlă spartă, urmat de pași care se îndepărtau în fugă. S-a grăbit să coboare în stradă, unde a strigat în gura mare: *Merde!*¹

Cioburi din geamul făcut țandări zăceau împrăștiate pe pietrele de pavaj din fața atelierului, iar în vitrina spartă se căscase o gaură imensă. Sufletul lui Josef s-a făcut și el fără-râme la vederea dezastrului. În clipa aceea a înțeles: răgazul luase sfârșit, familia lui nu mai era în siguranță.

Leah și-a făcut apariția lângă el.

— *Josef, j'ai peur*, a șoptit ea.

Și, pentru prima oară de la începutul războiului, Josef a trăit și el senzația de spaimă: o spaimă cât se poate de reală pentru familia lui, pentru viețile lor.

Prin comparație cu această spaimă, cât valora cea mai prețioasă vioară? Absolut nimic. Roadele muncii lui, cu ajutorul cărora își câștiga existența, nu valorau laolaltă absolut nimic. Spaima pe care o resimțea era viscerală, un lucru viu, un șarpe veninos încolăcit în interiorul ființei lui, unde-și împrăștia otrava. Viața liniștită pe care o duseseră el și ai lui se încheiase.

Cine făcuse asta? Nu aveau să afle niciodată. Cine știa că Mayerii erau evrei? Și nutrea o asemenea ură față de ei? Câțiva prieteni apropiați erau la curent, însă Josef nu își putea imagina ca vreunul dintre ei să fie capabil de o asemenea faptă. Dar oamenii sunt oameni; vorbesc între ei, bârfesc, și uneori o vorbă necugetată sau două pot ajunge la urechile cui nu trebuie. Oricum, nu mai conta, le venise vremea.

A curățat locul împreună cu Sarah cât de bine a putut. Câțiva vecini au ieșit din case ca să le dea o mână de ajutor:

¹ „Rahat” (în fr. în original) (n. red.).

Yves Girard, prietenul lui, cizmarul care locuia la două case mai încolo, și familia Petit, negustorul de mărunțișuri cu nevasta lui. Șopteau între ei, șocați și increduli și exprimându-și ura față de naziști și față de felul în care orașul lor se transformase. Alți vecini, care nu ieșiseră afară, îi urmăreau din spatele perdelelor trase. Oare erau de acord cu atacul ce avusese loc? Știuseră de el dinainte? Ori poate că unul dintre ei...? Sentimentul de încredere și bunătate, ce făcuse din mica alee pietruită, cu casele sale pitorești cu lemnărie aparentă și ghivece cu flori, un refugiu în bastionul nazist în care fusese transformat Colmarul, se sfărâmasse și el odată cu geamul atelierului lui Josef.

— Eu te-am prevenit, i-a spus Yves lui Josef.

Yves era prietenul său cel mai bun, un văduv trecut de șaptezeci de ani, căruia Sarah și surorile ei îi spuneau „unchiul”. Luptase în ultimul război și reușise să supraviețuiască. Într-adevăr, Yves îl sfătuisse să plece de la bun început, împreună cu ceilalți evrei. Totuși nu îl certa acum, nu rostise acel „Eu te-am prevenit” cu infatuare. Acum, în timp ce mătura ultimele cioburi prinse între pietre, Yves i-a spus:

— Te pot ajuta. Vorbim diseară.

În seara aceea, Yves sosise la ei acasă cu o sticlă de Riesling primită de la o „prietenă” și, în timp ce o goleau – un lucru necesar după șocul de dimineață –, îi povestise cu exactitate în ce fel îi putea ajuta.

— Trebuie să plecați cu toții, unul după altul, a decis el. Dar mai întâi spune-mi ceva – mi-ai zis o dată că ai un frate în America. Crezi că te poate ajuta? Vă poate adăposti la el?

Josef a dat aprobator din cap.

— Da. Karl m-ar ajuta. Dar cum aș putea să ajung la el? Suntem șapte, și cinci dintre noi sunt copii! Cum am putea scăpa de aici?

— Există o cale – și am prieteni care vă pot ajuta. Lângă Ribeaupillé locuiește o femeie care îi ascunde pe evrei. Cunoaște oamenii potriviți. Evreii sunt duși peste Munții Vosges în Zona Interzisă și de acolo, din ascunzătoare în ascunzătoare, traversează Franța și ajung în Spania sau Elveția. Trebuie să plecați cât mai repede cu putință. Crede-mă, asta n-a fost decât începutul. O să-l trimit pe Jacques la tine.

Peste câteva zile, Jacques și-a făcut apariția, înarmat cu mai multe informații și sfaturi. Era un conducător al Rezistenței de undeva din nordul țării, care se străduia din răsuputeri să-i înfrunte și să-i învingă pe naziști. Nu vorbea mult despre el însuși, însă Yves i-a oferit ulterior lui Josef mai multe detalii.

La fel ca toți bărbații alsacieni sub treizeci și cinci de ani, Jacques fusese recrutat de armata germană, Wehrmacht, ceea ce însemna că ar fi fost forțat să lupte pentru al Treilea Reich, deci împotriva Franței. Bărbații nu aveau dreptul să refuze să se prezinte la datorie; cei care o făceau erau trimiși în lagăre și, probabil, chiar executați. Iar dacă dezertau, familiile le erau persecutate. Jacques constituia o excepție, și asta pentru că tatăl său era unul dintre cei mai buni și mai cunoscuți podgoreni din regiune, iar vinul ales era comoara Alsaciei și reprezenta tocmai motivul pentru care Franța și Germania se bătuseră pe ea de-a lungul istoriei.

Jacques îi vorbește lui Josef fără ascunzișuri.

— Va trebui să plecați cu toții, dar nu veți putea călători împreună. Totul trebuie planificat în cel mai mic amănunt. Am nevoie de două săptămâni pentru pregătiri și pe urmă mi-o vei trimite pe fata cea mai mare – cea care are șaptesprezece ani. Cum o cheamă?

— Sarah.

— Sarah va pleca prima. Și apoi următoarele două fete. Ce vârste au?

— Thérèse are paisprezece ani și Amélie doisprezece.

— Ele două trebuie să plece cât de curând posibil după Sarah. Sarah va pleca prima, însoțită de cineva. Deja am în cap o anumită persoană. Și pe urmă va trebui să găsim o altă însoțitoare pentru celelalte două fete.

— Dar nu se poate ca ele trei să meargă împreună?

— Nu. Și este imposibil să ne descurcăm cu un grup de patru. Ar fi o responsabilitate prea mare pentru însoțitoare, care va fi și ea tot o evreică obligată să fugă: la mijloc e și siguranța ei.

— Dar cum aş putea să le trimit pe fetele mele singure în lume? Sunt doar niște copile, trebuie să stea cu părinții!

— Nu avem loc în adăposturile noastre pentru familii de șapte persoane. Ar fi prea dificil și prea periculos. Ai dreptate, fetele tale sunt mici, dar o să le dăm însoțitoare demne de încredere, femei între două vârste care se vor purta cu ele ca niște mame. Câți ani au fetele cele mai mici?

— Manon are șapte ani, iar Sofie, numai cinci.

— Ele două vor putea merge cu tine și soția ta. Trebuie să înțelegi cât de greu este să aranjezi plecarea unei întregi familii. Greu și periculos. O să ne descurcăm, însă va trebui să reducem cât putem de mult numărul de membri ai familiei care se deplasează împreună.

— Cum să dau drumul în lume unor fete atât de tinere? Propriilor mele fiice? Cum să le trimit într-o călătorie atât de riscantă fără noi? Le-am protejat întotdeauna, am avut mereu cea mai mare grijă de ele...

— N-ai cum să le mai protejezi, și aici nu mai sunt în siguranță. Niciunul dintre voi nu mai e. Cu cât întârziati

mai mult plecarea, cu atât va fi mai riscant. Ar fi trebuit să plecați mai devreme.

— Da, acum știi și eu asta.

— Bine. Trebuie să plec. Pregătește-o pe Sarah, o să vin să o iau mai încolo.

— O să o însoțești chiar dumneata?

Jacques ridică din umeri.

— O să încerc, dar nu-ți promit.

— N-am cum să-mi trimit fata cu niște străini! Ar fi îngrozită, și noi la fel! Înțelege-mă, te rog, ea fost întotdeauna ocrotită și e foarte apropiată de noi. Abia dacă iese din casă.

— Nu-ți spun să-ți dai fiica pe mâna unor străini – o să mă ocup eu de asta. Dacă nu voi putea s-o însoțesc eu însumi, o să trimit pe cineva demn de toată încrederea. Mai mult de atât nu pot promite.

— Dar unde o să meargă? Și cum...?

Atât de multe întrebări, atât de multe incertitudini. Pericolul pândește peste tot – cum ar putea să îl ignore?

— Mai întâi va fi dusă la casa conspirativă din Ribeauvillé. Femeia care locuiește acolo este un om bun și curajos. O s-o însoțesc eu, dacă voi putea. Dacă nu, voi trimite pe altcineva, care va veni cu o parolă.

Jacques cade câteva clipe pe gânduri, apoi zice:

— Parola va fi așa – tu vei întreba însoțitoarea „Cum a fost producția de vin anul acesta?”, iar ea va răspunde: „Nu la fel de bună ca în 1917. Anul acela a fost cel mai bun”. Ține minte cuvintele astea și nu uita să-i pui întrebarea.

Discută și mai în detaliu despre traseul pe care Sarah îl va parcurge prin Munții Vosges, până în provincia vecină, Lorena. Jacques îl liniștește pe Josef spunându-i că drumul

e sigur; l-a făcut și el de mai multe ori, a însoțit fugari peste munți până în Lorena.

— Odată ajunși acolo, fugarii sunt duși la Metz, unde se vor întâlni cu alte ajutoare, și pe urmă vor merge din adăpost în adăpost până în sudul Franței. Unii fugari traverseză Pirineii spre Spania și de acolo mulți ajung în Americi; alții, mai puțini la număr, preferă Elveția. Sigur că există riscuri, dar mult mai mici comparativ cu pericolul rămânerii în Colmar. Și după ce veți fugi cu toții, vă veți putea reîntâlni pentru a începe să vă construiți o viață nouă.

Jacques vorbește calm și liniștitor. Între timp, Josef se luptă cu temerile sale. E singura cale de a merge mai departe. Știe asta în mintea lui. Însă inima refuză să accepte realitatea. Clatină din cap.

— Nu pot s-o fac. Nu pot să le trimit singure în lume pe Sarah a mea, pe Amélie, pe Thérèse. Ele sunt viața mea!

După toate discuțiile purtate, după asigurările date de Jacques cu mare calm, încă nu se simte în stare să o facă.

Așa încât a doua zi, un alt vizitator îi bate la ușă de trei ori, așa cum fusese stabilit, iar când Josef strigă de sus de la fereastră „Cine e?”, o voce nerăbdătoare îi răspunde:

— Recolta de struguri a fost bună anul ăsta, Monsieur Mayer, și acum ai face bine să-mi dai drumul înăuntru.

Vocea e una femeiască, iar când Josef coboară în lumina difuză de pe scara din spatele casei pentru a deschide ușa, vede că nu s-a înșelat: vizitatorul este o femeie. De vârstă mijlocie, îmbrăcată cu o fustă neagră lungă, o bluză și o pălărie de aceeași culoare, dar cu fața palidă și trasă și părul strâns la ceafă în coc. Îi întinde mâna. El i-o strânge.

— Margaux Gauthier. Iar dumneata ești tatăl lui Sarah, presupun. Cred că Jacques ți-a spus câte ceva despre mine. Și știi că ai gustat din vinul meu.

Este femeia aceea din Ribeauvillé despre care i-a vorbit Jacques. O persoană altfel decât Jacques. Care nu vorbește cu calm, liniștitor, și nu încearcă să convingă. Ci se exprimă într-un mod dramatic.

— Monsieur Mayer, zice ea. Imaginează-ți că te afli într-o casă cu trei caturi. Jos a izbucnit un incendiu și tot parterul e cuprins de flăcări. Dumneata ești blocat, cu întreaga familie, la etajul cel mai de sus. Nu aveți cum să coborâți. Fumul începe să se strecoare pe sub uși; deja îl trageți în piept. Copiii plâng. Soția dumitale e înspăimântată. Te duci la fereastră, o deschizi, și jos, în stradă, zărești siluetele întunecate ale vecinilor și prietenilor voștri. Țin în brațe un cearșaf; este o plasă de siguranță solidă și fermă, ținută strâns de toți. Ei strigă la tine să sari. Ce faci: aștepti ca focul să vă cuprindă, sari doar dumneata sau îți împingi mai întâi primul născut să sară?

După aceasta, Josef nu prea mai are cum să obiecteze. Acceptă să o trimită mai întâi pe Sarah, apoi pe celelalte două fete cât de curând posibil.

— Mulțumesc, îi spune el lui Margaux. Nu ne cunoaștem, și totuși ești dispusă să riști totul ca să mă ajuți. Nu-ți pot mulțumi îndeajuns.

Rostește toate acestea cu ochii aproape scăldați în lacrimi, însă răspunsul lui Margaux este complet lipsit de sentimentalism.

— O fac pentru Alsacia, pentru libertate. Trebuie să ne eliberăm pământul natal de pacostea asta. Dacă totul va merge așa cum trebuie, vei putea să te întorci aici într-o zi. Asta sper eu, și pentru asta mă rog: ca Alsacia și întreaga Franță să fie din nou libere.